

Zawodne słowa

Rěč chowa w sebi, štož su generacije myslili, štož su začuwali, počerpjeli, so prašeli a čehož su so nadžijeli. Rěč je potajkim kolektiwny pomjatk, tež kolektiwne myslenje a instrument samopostajenja. Dokelž je rěč komunikacija, překročá wona nabožne a samo narodne hranicy. Rěč potajkim njeje ničo statiske a wumjezowace (štož chcedža nam někotři napowědać).

Dowolće mi, zo na spočatku wo wosobinskim nazhonjenju popowědam, kotrež je moje myslenje w poslednim času chětro wobwliwowało. Sym před wjace hač 27 lětami we wšěch hornjo- a delnołužiskich wjeskach naprašowanje dla nałožkow přewjedł. Tehdy zetkach ludži, z kotrymiž móžach so rozmołwjeć hižo na puću, w zahrodze, na polu, na prodrustwje, w zamkarni, w kowarni, pola šewca, při busowym zastanišću, w korčmje, w konsumje, na gmejnje atd. To běchu hišće intaktne rěčne rupy a wjes bě hišće woprawdže žiwa. Před třomi lětami činjach zaso jedne naprašowanje, ale ow jej, na wsy žani ludžo, žadyn konsum, při busowym zastanišću nchtó njesteji, kowar, šewc, konsum, gmejna, byrgermištr, haj samo policist atd. su „wotwite“. A šule so začinjeja. Jenički zjawny rěčny rum je cyrkej (poprawom tež jenož njedzelu). Hdyž chceš so z někim na wsy rozmołwjeć, dyrbiš při durjach klinkać. Džensniša wjes je - jedna bóle, tamna mjenje - kaž mortwa, a z tym su so tež rěčne rupy zhubili.

Serbska rěč a kultura stejitej pak před nowym wusměrjenjom abo před defintiwnym rozplunjenjom. Tohodla je lěpje, hdyž sebi wotpowědne woprawdžitosće sprawnišo a strózbnišo prajimy, hač zo sej něšto barbimy. Za problemy, před kotrymiž džensa stejimy, so hižo žane recepty ze zańdženosće njehodža, hewak njebychmy w tajkej konferency sedželi.

Někajke wosebite hospodarstwo – nimo ratarstwa – Serbja lědma hdy mějachu, tež hdyž bě serbskich rjemjeslnikow, samo někotrych fabrikantow – kotrež wšak wšitcy zwjetša bórze do němčiny přeńdžechu. A kaž wěmy, su Serbja prjedy we wuhlowych

jamach, w tkalcownjach abo škleńčernjach radšo němcowali hač serbowali, dokelž serbsčina njebě „in“. Serbska řeč bě na literaturu, tradicije, nabožinu abo swójbu wobmjezowana. A kak ma so to džensa w zawodach abo scyła w hospodarstwje?

Temu „Serbska řeč w hospodarstwje“ njejsu sebi wumyslili a konferencu njejsu zwolali swětocuzi wědomostnicy, ale ideja přińdže z praksy. Potajkim je tu woprawdže potřeba za diskusiju, to rěka Serbam je jich maćerščina wažna. Podtitul temy pak rěka „Konferenca k hospodarsko-socialnemu položanju serbskeho luda“. To je jara powšitkownje. Tajka kompleksnosć je zwažliwa wěc, dokelž hrozy strach zwjeršnosće. Čim abstraktniša tema je, čím ćešo budžeja so někajke precizne wuslědki namakać hodžeć. To njeje kritika, wšak je žiwjenje powšitkowne a njeprawidne a mnoho zda so nam prosće wšědne, jednore, zo njeby prajił banalne abo triwialne. Wosebje w džensnišej globalizaciji je wšo kaž židka masa, kaž pirej, wšo je móžno a wšitko stawa so kaž bjez našeho sobuskutkowanja. Njewěstosće a njeprawidnosće přiběraja. Pozdatnje nima hižo ničo prawy zmysł, dokelž je wšo jenak wažne abo wšo jenak njewažne, kaž na př. mjeńšinowe řeče. Něšto je tak drohotne resp. tak tunje, kaž wjele zjawneho připóznaća dóstała.

To wažne z triwiality wuswobodzić, to wosebite spóznać a wot njewažneho džělic, to je naš zaměr džensa! Dokelž je tema ze wšěm móžnym splećeny, dyrbimy pak so koncentrować, mjenujcy na prašenje, kajke šansy ma serbsčina w hospodarstwje woprawdže. Hospodarstwo njehodži so redukować jenož na materielnu produkciju. Hranicy hospodarstwa su džensa wjele mjechše – k tomu liči so překupstwo, korčmarstwo, turizm, kubljanje, medije atd.

Hospodarstwo ženje na řeč abo t. mj. „narodne“ prašenja njedžiwa. To drje tež za němčinu plaći, ale wona je za wjetšinu wobchadna řeč, tuž so wona wužiwa. W hospodarstwje wužiwa so řeč, kotruž wšitcy rozumja, zo bychu so wšitcy spěšnje rozumili. Hospodarstwo je zasadnje utilitaristiske (wužitkarske) a wone je nadnarodne. Kapital džiwa jenož na profit a dyrbi ekspanděrować, zo by dale eksistował. A ekonomojo twjerdža: „Štož hospodarstwo čini, je na kóncu wšěm na wužitk.“ Přitřechi to (hišće) džensa? Su řeč, kultura abo to socialne luksus? Kajke zaměry dyrbi abo móhło hospodarstwo hišće měć? Ma so kultura abo řeč zakonjam wičneho hospodarstwa podrjadować? Kak zdžeržimy to, stož je nam wažne a hódne?

„Serbska řeč w hospodarstwje“ – Konferenca k hospodarsko-socialnemu položanju serbskeho ludu 28. 6.2006 w Budyšinje

Chcemy, zo so serbska rěč wužiwa a připóznawa. To so lochšo žada hač přesadzić hodži. Globalizacija so rady jako něšto wobhladuje, štož je chiba daloko přeč. We woprawdźitosći pak wona nas direktnje potrjechi a naše cyłe žiwjenje přeměnja. Hdyž měješe hospodarstwo někak před džesać lětami hišće wěste wobmjezowanje, haj hranicy, njeznaja džensniše globalne swětowe wiki hižo žane regule, znajmjeńša žane nacionalnostatne. Wšo so nacionalnostatnym regulam wuwinje, džělowe mocy so wotwarjeja a čekaja tam, hdžež su džělowe městna tuńše a wliw politikarjow je wobmjezowany. Miljeje a zwjazki so rozpušćeja a z tym tež wša zhromadnosć. A nchtó njemóže so tomu wuwinyć. Eksistuja drje koncepty, kotrež spytaja tomu zadžěwać, na př. chce tak mjenowana subsistenčna teorija hospodarstwo decentralizować a regionalne hospodarske kruhi a regionalne zastaranje přesadzić.

Globalne wiki njemóža wšitke potreby spokojić. W UNO-rozprawje 1999 steji, zo wužadanje za nas njewobsteji w tym, zo globalne wiki zadžeržimy, ale zo na narodnej a regionalnej runinje tajke regule a institucije zawjedžemy, kotrež konkretne zajimy ludnosće wobkedźbuj – hewak so wšo na bok sunje, štož je nam hišće wažne a drohe. A tu su wěste šansy za nas resp. za Łužicu. Ale kak ma so to zwoprawdźić? To njerěka, zo, hdyž něšto žadamy abo sej předewzamy, so to zwoprawdźi a wšo je zaso w porjadku. Njebudžemy wšak sami wjele wuskutkować a sami prawje jednać móc. Ale hdyž to tak je, potom je přemyslowanje wo tym hižo jednanje. Tuž chcemy džensa wo tym wótře a wótrje přemyslować!!!